

VN/27112/2023 Muistio 1.2.2024

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN ASETUS YLIOPISTOTASOISESTA

TERVEYDEN TUTKIMUKSESTA VUOSINA 2024–2027

Ehdotettu asetus tulisi voimaan 5.2.2024 ja se olisi voimassa 31.1.2028 saakka

Lähde: STM 21.3.2024

Tutkimuksen painoalueiden määritelmät

1) Kliininen ja translationaalinen tutkimus

Tämä painoalue korostaisi merkittävien kansanterveysongelmien ja sairauksien ehkäisyn, syntymekanismien, diagnostiikan, hoidon ja kuntoutuksen kliinistä ja translationaalista tutkimusta. Tutkimuksessa käytettäisiin kontrolloitua, satunnaistettua rinnakkaisten ryhmien tutkimusasetelmaa. Jos tämä ei olisi mahdollista, myös muita tutkimusasetelmia voitaisiin käyttää. Tyypillistä translationaaliseen tutkimukseen on monitieteisyys. Se toimii kaksisuuntaisesti edistäen perustutkimustiedon hyödyntämistä kliinisessä tutkimuksessa ja toisaalta esimerkiksi potilasnäytteiden hyödyntämistä tautimekanismien ja hoitokohteiden selvityksessä.

2) Suuria tietoaaineistoja hyödyntävien tutkimusmenetelmien saaminen terveydenhuollon käyttöön

Painoalueessa korostuisivat tutkimusmenetelmät, joissa käytetään suuria tietoaaineistoja. Niitä käyttävät tutkimushankkeet voivat soveltaa esimerkiksi uusia digitaalisia menetelmiä hyödyntäessään erilaisia olemassa olevia dataa, kuten potilaskertomusdataa kliinisistä tietoaaineista tai valtakunnallisista rekistereistä, tekoälymenetelmiä tai biopankkidataa.

Vuonna 2019 tuli voimaan sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annettu laki (552/2019), jäljempänä toisiolaki. Lain tavoitteena on mahdollistaa sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnassa sekä sosiaali- ja terveysalan ohjaus-, valvonta-, tutkimus- ja tilastotarkoituksessa tallennettujen henkilötietojen tehokas ja tietoturvallinen käsittely sekä niiden yhdistäminen Kansaneläkelaitoksen, Väestörekisterikeskuksen, Tilastokeskuksen ja Eläketurvakeskuksen henkilötietoihin. Lain tavoitteena on lisäksi turvata yksilön luottamuksensuoja sekä oikeudet ja vapaudet henkilötietoja käsiteltäessä. Sosiaali- ja terveystietojen toissijainen käyttö (toisiokäyttö) tarkoittaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnassa syntyneitä asiakas- ja rekisteritietoja käytetään muussa kuin siinä ensisijaisessa käyttötarkoituksessa, jonka vuoksi ne on alun perin

tallennettu. Toisioissa säädettyä toissijaisena käyttötarkoituksena on muun muassa tieteellinen tutkimus. Lähtöajatuksena on ollut, että toisioain myötä muun muassa lupakäsittelyyn liittyvää päällekkäistä hallinnollista työtä saadaan purettua ja arvokkaiden sote-tietoa-aineistojen käyttö tutkimus- ja kehittämistoiminnassa helpottuu ja tehostuu. Hallitusohjelman mukaan tarkoituksena on ratkaista sote-tiedon toisioain ja -käytön haasteet.

Biopankkilain (688/2012) tarkoituksena on tukea tutkimusta, jossa hyödynnetään ihmisperäisiä näytteitä, edistää näytteiden käytön avoimuutta sekä turvata yksityisyyden suoja ja itsemääräämisoikeus näytteitä käsiteltäessä. Keväällä 2023 biopankkilakia päivitettiin vastaamaan EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta (GDPR). Muutokset tulivat voimaan 1.1.2024.

Tämän painoalueen tutkimushankkeissa tulisi olla uudenlaista ja innovatiivista otetta sekä lisäksi selvä tavoite parantaa ja kehittää sairauksien ehkäisyä, diagnostiikkaa, hoidon vaikuttavuutta, kuntoutusta tai terveydenhuollon palvelujärjestelmää. Esimerkiksi asiakas- ja potilasturvallisuutta koskevien terveydenhuollon ja sosiaalihuollon turvallisuuspoikkeamien sähköisistä raportointijärjestelmistä saatavia aineistoja voitaisiin hyödyntää tutkimuksessa.

3) Terveydenhuollon ja palvelujärjestelmän vaikuttavuuden ja sen osana laadun ja asiakas- ja potilasturvallisuuden tutkimus

Kolmas painoalue keskittyisi terveydenhuollon ja palvelujärjestelmän vaikuttavuuden ja sen osana laadun sekä asiakas- ja potilasturvallisuuden tutkimukseen.

Vaikuttavuuden tutkimus keskittyy nykyisten ja uusien hoitojen ja palveluiden, hoito- ja palvelukäytäntöjen, työmenetelmien ja ehkäisevien toimien vaikuttavuuteen.ⁱ Yksittäisten interventioiden vaikuttavuuden lisäksi painoalueeseen sisältyisi myös palveluketjujen ja -kokonaisuuksien ja palvelujärjestelmän tai sen osien vaikuttavuutta koskeva tutkimus sekä kustannusvaikuttavuutta koskeva tutkimus. Palvelujärjestelmän vaikuttavuuden tutkimus on tärkeässä osassa tätä painoaluetta. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmäuudistuksen myötä tulevina vuosina tarvitaan tutkimustietoa palvelujärjestelmästä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmästä saatava tutkimustieto mahdollistaa myös palvelujärjestelmän kehittämisen. Tutkimustyöllä on perustavanlaatuinen merkitys myös terveydenhuollon laadulle. Tutkimus tuottaa palveluiden käyttäjiä hyödyttäviä innovaatioita ja kehittää henkilöstön ammattitaitoa.

Asiakas- ja potilasturvallisuuteen liittyvä tutkimus on poikkitieteellistä ja erityisesti organisaatioiden välistä, mikä osaltaan edistää hyvin myös perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välistä yhteistyötä samoin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä. Asiakas- ja potilasturvallisuuteen

liittyvät ongelmat syntyvät usein organisaatioiden rajapinnoilla, tilanteissa, joissa tiedonkulun katkokset aiheuttavat vaaratilanteita. Myös turvallisuutta parantavien toimenpiteiden vaikuttavuuden ja turvallisuuskulttuuria parantavien toimien tutkimusta tarvitaan sekä tutkimustietoa turvallisuus- ja työelämätaitojen omaksumisesta koulutuksen avulla. Lisäksi kansalliset mittarit ja niistä saatava vertailutieto on tärkeä tutkimusaihe.ⁱⁱ

4) Terveys- ja hyvinvointieroja kaventavan palvelujärjestelmän kehittämistä tukeva tutkimus

Neljäs painoalue keskittyisi sosiaali- ja terveystalouden vertikaaliseen ja horisontaaliseen integraatioon, toiminnan tuloksellisuuteen ja vaikuttavuuteen, palveluiden laatuun, toimintakäytäntöjen muuttamiseen sekä osaamisen johtamiseen kohdistuvaan tutkimukseen. Painoalue kattaisi myös terveyden ja toimintakyvyn edistämiseen, väestön neuvontaan ja terveyserojen kaventamiseen kohdistuvan vaikuttavuustutkimuksen, mukaan lukien perusterveydenhuollon väestökohorttien kliinisepidemiologiset seurantatutkimukset. Lisäksi painoalueeseen kuuluisi potilaan ja asiakkaan oikeuksiin, palvelujen saatavuuteen ja käyttöön, potilas- ja asiakaslähtöisyyteen kohdistuva tutkimus. Painoalueen tarkoituksena olisi painottaa tutkimusta, joka edistää terveyden ja hyvinvoinnin eriarvoistumisen vähentämistä. Kuvatus kaltainen tutkimus on välttämätöntä sosiaali- ja terveystalouden uudistamisen ja jatkuvan kehittämisen tukena. Painoalueeseen kuuluva tutkimus voi edellyttää tiivistä yhteistyötä myös sosiaalihuollon kanssa.

ⁱ Itä-Suomen yliopisto, Vaikuttavuuden talo, <https://sites.uef.fi/vaikuttavuuden-talo/>

ⁱⁱ Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategia ja toimeenpanosuunnitelma 2022-2026, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2022:2